

مقدمه‌ای بر

روانشناسی رشد

(از نوزادی تا نوجوانی)

تألیف: کاترین تور-میشل گویدتی

مترجمان: دکتر احمد یارمحمدیان - مژگان یاری

ویراستار: احمد یارمحمدیان

النشورات پیش اندیشه

سرشناسه: تورِت، کاترین Tourrette, Catherine

عنوان و نام پدیدآور: مقدمه‌ای بر روانشناسی رشد از نوزادی تا نوجوانی / تألیف کاترین تورِت، میشل گویدی:

احمد یارمحمدیان، مزگان یاری.

وضعیت نشر: اصفهان: پویش اندیشه، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری: ۸: ۲۸۰ ص: ۵/۱۴×۵/۲۱ س.م.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۴-۰۸۹-۱

Introduction à la psychologie du développement = Du bébé à l'adolescent

یادداشت: c۱۹۹۱, D'un bébé à l'auture : les differences individuelles au début du développement,

موضوع: تفاوت‌های فردی در نوزادان.

شناسه افزوده: گویدی، میشل

شناسه افزوده: Guidetti, Michele

شناسه افزوده: یارمحمدیان، احمد، ۱۳۳۸-، مترجم

شناسه افزوده: یاری، مزگان، ۱۳۶۳-، مترجم

رده بندی دیویی: ۱۵۵/۲۱۸۷۲

انتشارات پویش اندیشه

نام کتاب: مقدمه‌ای بر روانشناسی رشد (از نوزادی تا نوجوانی)

مولف: کاترین تورِت، میشل گویدی

مترجمین: دکتر احمد یارمحمدیان، مزگان یاری

ناشر: انتشارات پویش اندیشه

لیتوگرافی: آرمان - چاپخانه: سپیدار

صفحه‌آرایی و حروفچینی: پویش نگار (تلفن ۰۹۱۳۳۱۱۳۰۸۵)

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد - چاپ: اول - تعداد صفحات: ۲۸۸

قطع: وزیری

قیمت: ۵۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۴-۰۸۹-۱

مرکز پخش: اصفهان: خیابان مسجد سید - خیابان پنج‌رمان بالاتر از جهاد دانشگاهی

پلاک ۴۶ انتشارات پویش اندیشه کد پستی ۶۵۹۵۱ - ۸۱۳۷۸

۰۹۱۳۳۱۱۳۰۸۵: ☎ ۳۳۶۳۲۱۸: 📠 ۳۲۷۳۵۷۷: 📠

«حق چاپ برای نشر پویش اندیشه محفوظ است»

فهرست کلی مطالب

۳	پیشگفتار مترجمان
۵	مقدمه
	فصل اول
۱۰	نویسندگان، تئوری‌ها و شیوه‌ها
	فصل دوم
۳۹	زندگی قبل از تولد و تولد
	فصل سوم
۶۷	از زمان تولد تا زمان ورود به دبستان
	فصل چهارم
۱۴۲	رشد کودکان مدرسه‌ای
	فصل پنجم
۲۱۳	تغییرات نوجوانی
	فصل ششم
۲۴۱	ارزیابی‌های روان‌شناختی
۲۷۳	نتیجه‌گیری
۲۷۶	منابع اصلی
۲۸۱	فهرست کامل مطالب

پیشگفتار مترجمان:

تربیت یعنی به بار نشان دادن استعداد های نهفته در کودکان و نوجوانان به نحوی که بتوانند انسان های شایسته و کارآمد در جامعه باشند. برای تحقق این امر توجه به عوامل اساسی آن یعنی عوامل ژنتیک و عوامل محیطی سالم و شایسته ضروری است. از طرفی موفقیت کسانی که متولی این امرند در گرو آشنایی کامل با خصوصیات عمومی، نیازها، ویژگی ها و روش های تربیتی هر دوره سنی می باشد که تدوین کتاب حاضر به همین منظور است. علاوه بر این، رشد فرایندی پویا و پیوسته است و دائماً در حال تغییر و تحول است که مریبان و والدین باید خود را با آن تطبیق دهند. بعلاوه، رشد شخصیت کودک یک فرایند همه جانبه است یعنی شخصیت او تابع رشد همه جانبه جسمانی، عقلانی، عاطفی و اجتماعی است، همچنان که تابع تلاش دو جانبه خود با محیط از یک طرف و تعاملات دو جانبه خود با بزرگسالان و اطرافیان بویژه والدین از طرف دیگر است. و در نهایت حذف موانع رشد کودک که می تواند در درون خود او یا در محیط ناسالم اطرافش باشد، یکی از بزرگترین شاخص های موفقیت در رشد و تربیت کودک محسوب می شود.

کتاب حاضر می تواند به عنوان مرجعی قوی برای تمامی دانشجویان رشته روان شناسی بویژه در درس روان شناسی رشد کودک و نوجوانی مورد استفاده قرار گیرد. همچنین راهنمایی بسیار تخصصی برای مریبان، والدین و کسانی که با کودکان و نوجوانان کار می کنند، باشد زیرا مباحث مطرح شده در این کتاب معلمان و والدین را یاری می دهد که به نحو فعال تری به تربیت و آموزش کودکان و نوجوانان بپردازند. ویژگی مهم این کتاب، محتوی غنی و علمی آن است که آن را برای خوانندگان جذاب تر نموده است زیرا مطالب آن مطابق با آخرین تحقیقات و یافته های پژوهشی جدید و روزآمد با استانداردهای علمی روز دنیا می باشد. دلایل انتخاب کتاب حاضر برای ترجمه به فارسی، روانی بیان مطالب، کاربردی بودن مطالب، محتوی غنی، جدید بودن مطالب، سازمان بندی مناسب موضوع ها و قابل فهم بودن مباحث طرح شده در کتاب است.

این کتاب شامل یک مقدمه و شش فصل جداگانه و یک نتیجه گیری به ترتیب زیر می باشد: فصل اول شامل شش دیدگاه کلی درباره روان شناسی رشد به صورت اجمال و شرح مهمترین جهت گیری های تئوریک (تئوری پیازه، تئوری فروید، تئوری والن) در این باره است. فصل دوم در مورد چگونگی زندگی قبل از تولد و تولد، نشانه ها و خصوصیات این دوره است. فصل سوم خصوصیات رشدی را از هنگام تولد تا زمان ورود به مدرسه با توجه به جنبه های

مختلف رشد مورد بحث قرار داده است. فصل چهارم مطالبی پیرامون رشد کودکان مدرسه ای و خصوصیات این دوره ارائه کرده است. فصل پنجم به تغییرات دوره بلوغ و مشکلات ناشی از آن پرداخته است. فصل ششم به ارزیابی روان شناختی کودکان و معرفی چند آزمون مهم که بتوان برای ارزیابی توانائی ها و استعداد های کودکان بکار برد، اشاره نموده است. و در نهایت در قسمت آخر، به یک جمع بندی و نتیجه گیری کلی پرداخته شده است.

مترجمان نهایت دقت و وسواس را بویژه در ترجمه این کتاب مصروف نموده اند و سعی کرده اند تا معادل های رایج را بکار ببرند و مطالب از وضوح و روانی خوبی در جهت فهم خواننده برخوردار باشد. بدیهی است که این نکته به معنی عاری از نقص بودن ترجمه نیست و مترجمان از توصیه ها و راهنمایی های همکاران عزیز و دست اندر کاران این حوزه استقبال کرده و بی صبرانه انتظار مساعدت در این امر را دارند.

در پایان جا دارد از همه دوستان و همکارانی که ما را در آماده سازی و چاپ این کتاب یاری نمودند، سپاسگزاری نماییم. امیدواریم این اثر مورد توجه استادان، دانشجویان رشته روان شناسی، کلیه مربیان و والدین قرار گیرد و کماکان از رهنمودها و پیشنهاد های آنان بهره مند گردیم.

مقدمه :

این اثر برای تمام کسانی است که با کودکان از هنگام تولد تا دوران نوجوانی سر و کار دارند. این کتاب در درجه اول برای دانشجویان دوره کارشناسی روان شناسی که به این رشته نوین می‌پردازند، نوشته شده است. همچنین به منظور بدست آوردن یک دید کلی درباره این رشته و چشم اندازهای حرفه‌ای، به این دانشجویان صمیمانه توصیه می‌کنم، کتاب (راهنمای دانشجویان در روان‌شناسی، اثر روشلین^۱ و اوتو^۲، ۱۹۹۱)، را که از انتشارات دانشگاهی پاریس است مطالعه کنند. به علاوه، این کتاب تمام کسانی را که به خاطر فعالیت‌های حرفه‌ای یا مطالعاتشان نیاز دارند تا با مفاهیم و تئوری‌های مربوط به رشد روان‌شناختی کودک آشنا شوند مورد توجه قرار داده است: متخصصین کودک، معلمان از مهد کودک تا دبیرستان و تمام مشاغل حرفه‌ای مربوط به کودک و نوجوان (پزشکان، درمانگران) و بویژه والدین. از آنجا که این اثر یک آشنایی مقدماتی است عمداً به گونه‌ای به رشته تحریر درآمده که برای همگان قابل فهم باشد و با ادغام همه دستاوردهای تحقیقات کنونی که در روان‌شناسی انجام گرفته یک دید کلی در زمینه رشد کودک ارائه می‌نماید. این اثر تلاش دارد تا نشان دهد چگونه شناخت‌های کنونی بر پایه نظریه‌های بزرگ و اساسی این رشته شکل گرفته‌اند و اثرات کم و بیش مهمی از خود بر جا گذاشته و چشم اندازهای جدیدی را گشوده‌اند. روان‌شناسی رشد علم جوانی است که هنوز نکات بسیاری برای آموختن به ما دارد. در واقع، اگر کودکان به همان شیوه همیشگی رفتار کنند و به رشد خویش ادامه دهند، پرسش‌های ما درباره رفتارها و عوامل رشدشان دائماً در حال تحول می‌باشد.

گزینش‌های مفهومی و آموزشی

بدیهی است که در قالب محدود این کتاب مقدماتی، پرداختن به تمام جنبه‌های رشد برایمان امکان‌پذیر نیست. بنابراین مجبور شدیم تا گزینش‌هایی انجام دهیم: گزینش از نظر وضوح در بیان، که با ترجیح دادن به تعریف‌های مفهومی و اجتناب از بکارگیری زبانی بسیار فنی و تخصصی صورت گرفته است و گزینش از نظر محتوا که برخی از موضوعات را نسبت به مباحث دیگر بیشتر طول و تفصیل داده‌ایم. تمام این اثر توسط "تورت"^۳ به رشته تحریر در آمده است، به استثنای بخش ششم که راجع به ارزیابی روان‌شناختی کودک است که توسط "گودیتی"^۴ نوشته شده است. به منظور کسب دانش بیشتر، در پایان هر بخش به طور منظم چندین کتاب تکمیلی معرفی می‌کنیم. کتابنامه پایانی اثر، شامل مرجع کارهایی است که ذکر کرده‌ایم و به صورت کتاب و مقاله است و ما آنها را به عنوان کتابنامه تکمیلی هر بخش بحساب نیاورده‌ایم.

تلاش ویژه‌ای به عمل آوردیم تا در این اثر، عوامل ضروری برای شکل دهی یک الگوی کاملی از رشد کودک را ارائه نماییم هر چند با ریسک یک معرفی اجمالی روبرو بودیم؛ این عوامل احتمالاً نقاط برجسته‌ای هستند که نه تنها امکان برقراری اصولی را پیرامون نظریه‌ها و شیوه‌های مخصوص این رشته فراهم می‌آورند بلکه همچنین یادگیری‌های اصلی کودکان را، هم در بعد "عرضی"^۵ و هم در بعد "طولی"^۶ مورد توجه قرار می‌دهند (یعنی آنها را هم از نظر ابعاد رشد و هم از نظر دوره‌های رشد مورد بررسی قرار می‌دهند). در واقع، تلاش کرده‌ایم که فراتر از ارائه یک توصیف طولی و مقطعی از رشد کودک، بر انسجام یا مداوم شخصیت وی در خلال تغییرات و ارتباطاتی که میان جنبه‌های مختلف شخصیت موجود می‌باشد تأکید کنیم.

در اینجا دو گزینش اصلی آموزشی به ما پیشنهاد می‌شود: یکی از آنها ارائه تصویر کودک بر اساس جنبه‌های رشد که شامل بخش‌هایی چون روان-حرکتی، ذهنی، اجتماعی، عاطفی و غیره می‌باشد، با علم به این خطر که چنین روشی منجر به نمایشی کاملاً مقطعی از کودک

3. Tournette, C.

4. Guidetti, M.

5. Synchronie

6. Diachronie

می‌شود در حالی که این جنبه‌های مختلف نه تنها به صورت هم زمانی رشد می‌کنند بلکه در همدیگر تأثیر متقابل دارند. شیوه دیگر معرفی مراحل رشد بر اساس مراحل سنی است که بر همزمانی تحولی^۷ تأکید دارد ولی فاصله (حد) بین این زمان‌ها الزاماً قرار دادی است و این خطر وجود دارد که با فاصله‌های (طرح زمانبندی) برخی از نویسندگان این نظریه‌ها تطبیق نکند. با این وجود این همان شیوه‌ای است که ما به خاطر درک کلی از مراحل اصلی رشد برگزیده‌ایم. برهه‌های سنی که انتخاب کرده‌ایم تقریباً با مراحل زندگی پیش از تحصیل و زمان تحصیل یعنی پس از دوران تولد و خردسالی که زمان رفتن به مهد کودک، دبستان، راهنمایی و دبیرستان فرا می‌رسد مطابقت می‌کنند و این انتخاب یک امر تصادفی نیست. نقاط مشترک این تغییرات آموزشی مطابق با تغییرات مهمی است که در ظرفیت‌ها و بویژه در فرایند ذهنی و شناختی کودک صورت می‌گیرد.

قبل از پرداختن به این مراحل اساسی در فصل اول کتاب برآینم تا دیدگاهها و نظریات مهم را به گونه‌ای ارائه کنیم که بتوانیم خصوصیات هر برهه سنی را نسبت به دوره‌های قبل و بعد از آن مشخص کنیم. این توصیف کلی از تئوری‌های اصلی و سیستم‌های مفهومی شان اجازه خواهند داد که هر مرحله، علی‌رغم خطر تکراری بودن، در مرکز فرایندهای تحولی توصیف شده توسط نویسندگان تثبیت شود. در اینجا شیوه‌های اصلی که در تحقیقات به کار رفته و دلایلی که منجر به انتخاب این شیوه‌ها می‌گردد نیز ارائه می‌دهیم.

فصل دوم به زندگی قبل از تولد اختصاص دارد؛ آگاهی‌هایی که از رشد کودک در دوران رویان و سپس جنینی وی داریم به ما اجازه می‌دهد که استعدادهای حیرت‌انگیز نوزادان را بهتر درک کنیم و درباره هر آنچه وضعیت نوزاد را در دوران زندگی قبل از تولدش نشان می‌دهد از خود سؤال کنیم.

فصل سوم، رشد کودک را در سال‌های مهم اولیه زندگی یعنی از تولد تا سه سالگی نشان می‌دهد؛ دورانی که کودک شاهد استقلال نسبی رفتار خود می‌باشد. در این دوره اساسی مطالبی همچون اکتسابات مهم روان-حرکتی کودک، پیشرفت‌هایی که در رشد ذهنی‌اش حاصل

می‌شود، شیوه‌هایی که برای برقراری ارتباط فرا می‌گیرد و مراحل اولیه شکل‌گیری شخصیت وی را برای تأیید وجودش به عنوان یک شخص کامل مرور می‌کنیم.

فصل چهارم کتاب به معرفی کودک در سنین مهد کودک و دبستان می‌پردازد. پیشرفت‌های روان- حرکتی کودک در کنترل حرکات خود و تثبیت برتری جانبی^۸ بتدریج او را به کارایی بزرگسالی نزدیک می‌کند. توانایی ابراز وجود او به واسطه نمادهای ذهنی، در بازی، نقاشی و زبان به گونه‌ای حیرت آور رشد می‌کند. تفکرش که در سال‌های اولیه زندگی نمی‌توانست از واقعیت محسوس جدا شود تحرک می‌پذیرد، به طوری که از این پس قادر خواهد بود نظرات دیگری به غیر از نظرات خودش را نیز در نظر بگیرد و ساختارهای ذهنی که بر اساس فرایندهای تأثیرگذار بر واقعیت، ایجاد می‌شوند تفکرش را تغییر می‌دهند. این تغییر در ساخت شناختی و رشد ذهنی او به خاطر یک آمادگی مناسب در ارتباط با محیط بیرونی امکان می‌یابد تا حدی که شکل‌گیری شخصیت او تنها منحصر به عوامل ذاتی و ارثی نباشد.

فصل پنجم، به فعال سازی مجدد ساختار هویت فرد به هنگام تغییرات عمده نوجوانی می‌پردازد، با تصریح این امر که اگر نوجوانی با یک سری تغییرات، مشخص می‌گردد، این تغییرات الزاماً به صورت یک بحران باقی نخواهد ماند. در عوض، دوره نوجوانی منجر به نوسازی دوباره از هویت خود و سازگاری‌هایی میان نوجوان و والدینش می‌شود.

آخرین فصل کتاب به ارزیابی روان شناختی کودکان خردسال می‌پردازد. پس از شرح این مطلب که آزمون‌ها شامل چه مواردی است، به معرفی این آزمون‌های اساسی که بتوان برای ارزیابی توانایی‌ها و استعدادهای کودکان بکار برد، می‌پردازیم. این آزمون‌ها مربوط به کارکردهای ذهنی، کارکردهای مختلف ابزاری نظیر بیان‌های روان- حرکتی، فضایی- زمانی، زبانی و کل شخصیت می‌باشند.

روانشناسی کودک، روان‌شناسی ژنتیک یا روان‌شناسی رشد؟

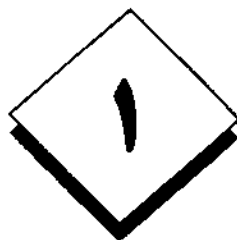
گاهی اوقات، بر حسب عادات و یا تردیدهای مفهومی این واژه‌ها بجای یکدیگر بکار می‌روند، با این وجود این اصطلاحات، موضوعات متفاوتی را منعکس می‌کنند:

- روان‌شناسی کودک، بر مطالعه کودک متمرکز می‌شود که قصد دارد به توصیف و تفصیل عملکرد وی و تحولش از دوران نوزادی تا نوجوانی پردازد. بنابراین، هدف آن مطالعه اختصاصی این برهه سنی است، همان گونه که می‌توان همین نوع مطالعه را در مورد دوران نوجوانی، سنین بزرگسالی و پیری انجام داد.

- روان‌شناسی ژنتیک به جنبه تکاملی رفتارها و پیدایش اولیه آنها می‌پردازد. و این همان ایده‌ای است که پیازه، روان‌شناس معروف سوییسی را به این سمت سوق داد که به کودکان به عنوان ابزاری برای دست‌یابی به فرآیندهای تحولی که به تفکر فرد بزرگسال منتهی می‌شود، علاقمند گردد. طبق نظر پیازه، اگر انسان بداند که ساخت ذهن فرد بزرگسال چگونه رشد می‌کند، درک کارکرد ذهن بزرگسال آسانتر می‌گردد. با این وجود، از این اصطلاح بندرت استفاده می‌شود، زیرا ممکن است با آن اصطلاحی که برای تعریف مطالعه ژن‌ها بکار می‌رود (علم ژنتیک)، اشتباه گرفته شود. اصطلاح، روان‌شناسی ژنتیک، هرگز جنبه ژنتیکی موروثی رفتارها را منعکس نمی‌کند بلکه به جنبه تحولی شان بر می‌گردد.

- روان‌شناسی رشد اصطلاحی است که آموزه تمایل دارد جایگزین اصطلاح روان‌شناسی ژنتیک شود: همانند روان‌شناسی رشد، این رشته نیز به مطالعه تغییرات بر می‌گردد بدون آنکه فقط به تغییراتی که در خلال دوران کودکی ایجاد می‌شود محدود گردد، زیرا این تعبیر عبارتست از مطالعه مجموعه تغییراتی که در خلال تحول شخص، از ابتدا تا انتهای زندگی‌اش ایجاد می‌شود (در زبان انگلیسی همان اصطلاح روان‌شناسی فراخنای زندگی^۱ است که در کشورهای آنگلوساکسون بسیار پیشرفته تر است تا در فرانسه). این اصطلاح به مطالعه تحول فرآیندها و رفتارهایشان می‌افزاید. با این وجود، همان طوری که ما نیز در عمل انجام دادیم، برای اجتناب از بکار بردن کلمه مبهم ژنتیک، محدود کردن روان‌شناسی رشد به فرآیندهای تحولی امری رایج است.

- روان‌شناسی رشد، بتدریج رشد کودکان دارای معلولیت را نیز شامل می‌شود. مطالعه رشد این کودکان که در اثر موقعیت‌های دشوار دچار محدودیت هستند، تنها از طریق مدل‌های عمومی رشد میسر می‌شود (گویدتی و تور، ۱۹۹۶).

نویسندگان، تئوری‌ها و شیوه‌ها

۱. مهمترین جهت‌گیری‌های تئوریک

در اینجا شش جهت‌گیری تئوریک متفاوت را که هر کدام به نام یک نویسنده ثبت شده به صورت طرح کلی انتخاب و معرفی کرده‌ایم که از مقایسه آنها با همدیگر، مفهوم نقش‌های مربوط به "رشد و محیط" در تکامل انسان روشن می‌شود و امکان دهد تا نویسندگان اصلی مرجع، در این حوزه مطالعاتی معرفی نماییم. نویسندگان بی‌شمار دیگری وجود دارند که در شناخت رشد بسیار سهمیه بوده و هنوز هم هستند و ما به دلخواه و به خاطر اینکه دغدغه آسان کردن مطلب را داشتیم، فعلاً اسامی آنها را حذف نمودیم. در صفحات بعدی، از مفاهیم تئوریک دیگری نقل خواهد شد که متعلق به دیگر نویسندگانی است که در حوزه نظریه پردازی کار کرده‌اند.

بعد از معرفی اجمالی این شش جهت‌گیری، به طور دقیق‌تر در مورد این سه نویسنده یعنی پیاز، فروید و والن که نظریاتشان اساس روان‌شناسی رشد را تشکیل می‌دهد بیشتر بحث خواهیم نمود. این سه نام بزرگ در روان‌شناسی رشد، متأثر از آن مکاتب فکری هستند که تئوری‌های مرجع را حفظ کرده، و موجب گسترش و تحول حوزه شده‌اند. قصد داریم در قالب این اثر، به معرفی ساده‌ای از دیدگاه‌های تئوریک نویسندگان اصلی پردازیم. بنابراین به دلخواه، برخی از نام‌ها حذف خواهند شد و یا تنها به ذکر نام آنها خواهیم پرداخت.

روان‌شناسی رشد شاخه جدیدی از علم روان‌شناسی است که به نوبه خود جدید است و برای یک درک خوب از قوانین تحولی آن، لازم نیست به عقب برگردیم. زیرا تغییر و تحول تئورها که باید با واقعیت امور انطباق یابند، پیوسته ادامه دارد؛ این جهت‌گیری‌های تئوریک با ناپدید شدن نام نویسندگانشان از بین نمی‌روند، بلکه با سرعتی متناسب با محتوای علمی و اجتماعی-فرهنگی، در یک حرکت پیوسته و تدریجی که دستاورد تحول را تشکیل می‌دهد، تحول می‌یابند. بتدریج به معرفی اجمالی تحول این اندیشه‌ها خواهیم پرداخت (تورت، ۱۹۹۷).